

Uluslararası Güvenlik Literatüründe Eleştirel Bir Yaklaşım: Ontolojik Güvenlik Teorisi*

A Critical Approach in International Security Literature: Ontological Security Theory

Hatice DEMİRCİ** – Güngör ŞAHİN***

Öz

Çağdaş uluslararası güvenlik çalışmaları, 20.yüzyılın sonları itibarıyla pek çok güvenlik ekolünün ortaya koyduğu yeni tartışmalara tanıklık etmiştir. Genişleme yoluyla güvenlik konularının, derinleşme yoluyla ise aktör çeşitliliğinin artması sonrasında disiplinlerarası çalışmalar yeni bir trend olarak disiplin içinde yer edinmiştir. Ontolojik Güvenlik Çalışmaları, güvenlik literatürünün zenginleşmeye başladığı bu dönemde Psikoloji ve Sosyoloji Disiplinlerinden beslenerek Uluslararası İlişkiler Disiplini içinde varlık kazanarak kendi özgün perspektifini de alana kazandırmıştır. Literatür incelemesi çerçevesinde şekillenen bu çalışma, betimleyici/tanımlayıcı bir metot benimseyerek ilgili teoriye ilişkin çekirdek kavramları ve kavramlara ilişkin farklı yaklaşımları ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ontolojik Güvenlik Teorisi, Benlik, Kimlik, Rutin, Oto-biyografik Anlatı.

* Hatice Demirci'nin Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, Güvenlik Araştırmaları Yüksek Lisans Programında hazırlanan "Ontolojik Güvenlik Yaklaşımı Kapsamında ABD Dış Politikasında Hint-Pasifik Stratejisi" adlı yayımlanmış yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Uluslararası İlişkiler ve Bölgesel Çalışmalar Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0002-2681-4040 eposta: haticedemirci6@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2681-4040

*** Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü (ATASAREN), Strateji ve Güvenlik Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0001-6296-8568 eposta: gsahin@msu.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 28.02.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 25.04.2023

Abstract

Contemporary international security studies have witnessed new debates in the late 20th century with the emergence of many security schools. Interdisciplinary studies have gained a place in the discipline as a new trend after the increase in security issues through expansion and actor diversity through deepening. In this period, when the security literature started to enrich, Ontological Security Studies fed by the disciplines of psychology and sociology gained a presence within the discipline of International Relations and brought its unique perspective to the field. This study shaped within the framework of a literature review aims to reveal the core concepts of the relevant theory and different approaches to the concepts by adopting a descriptive method.

Keywords: *Ontological Security Theory, Self, Identity, Routine, Auto-biographical Narrative.*

Giriş

Birey, devlet veya sistem ayrımı gözetmeksizin her bir analiz düzeyinde güvenlik; varoluşsal, yadsınamaz bir öneme ve süreklilik ihtiyacına sahiptir. Sözlük anlamıyla güvenlik, üç kategoriye ayrılmaktadır: nesnel güvenlikle ilişkilendirilen “tehlikeden korunmak”, öznel güvenlikle ilişkilendirilen “güvende hissetmek” ve kişinin bilgisine işaret eden “şüpheden uzak olma hali”.¹ Ken Booth ise güvenliğin güvensizlik durumuyla bilinirliğini ifade ederek güvensizliği, belirli sayıda tehditten doğan korkularla yaşamak olarak ifade etmektedir.² Bu çerçevede Booth da, güvenliği basitçe “tehditlerin yokluğu” şeklinde tanımlamaktadır.³ Teoride tanımlanışı itibariyle kolay sayılabilecek bu kavramın pratikte karmaşık bir hal alabileceğini ifade eden Booth, kavramın dünya siyasetinde ‘kavramsallaştırılması ve işlevselleştirilmesi’ bakımından zorlaştığını ifade etmektedir. Örneğin güvenlik süreçlerinde öznenin/öznelerin, tehditlerin öncelik sırasının, tehditlerin niteliğinin ve

¹ Barry Buzan, *İnsanlar, Devletler ve Korku*, çev. ed. Emre Çıtak, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 50.

² Ken Booth, *Dünya Güvenliği Kuramı*, çev. Çağdaş Üngör, Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s. 128.

³ Ken Booth, “Security and Emancipation”, *Review of International Studies*, 17:4,1991, s. 319.

niceliğinin, öznenin tehditten arındırılması yöntemlerinin belirlenmesi, kavramı dünya siyaseti pratiklerinde karmaşık ve zor bir hale getirmektedir.⁴

Güvenlik, en genel haliyle belirli bir referans nesnesinin somut bir tehditten veya tehdit algısından uzak olma durumu olarak düşünülebilir. Referans nesnesine yöneltilmiş maddi bir tehdidin varlığından öte söz konusu nesne tarafından algılanan olası bir tehdit durumu güvensizliğe işaret etmektedir. Bu bağlamda güvenliğin yalnızca fiziksel bir olgu olmadığını bununla birlikte psikolojik bir kavram olduğunu da belirtmek yerinde olacaktır. Güvenliğin bu algılanabilir doğası onu en küçük analiz birimi olan bireyden en büyük birim olan sisteme kadar ontolojik, mutlak ve hayati bir ihtiyaç haline getirir. Belirtilmelidir ki uç noktada hissedilen güvenlik kaygıları ilgili kitlenin domine ve mobilize edilmesi için kullanılacak tehlikeli bir araç haline gelebilir.

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde güvenlik çalışmaları, 20. yüzyılın sonu itibariyle genişleyerek insan güvenliğini etkileyen konuları ve derinleşerek devletlerin dışındaki diğer aktörleri bünyesinde toplanmaya başlamıştır. Bu gelişmeler ışığında eleştirel kuram altında pek çok konu ve aktör çeşitli yönleriyle güvenleştirilmiştir. Ontolojik güvenlik de 20. yüzyılın sonundan itibaren psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinden uluslararası ilişkiler disiplinine eklenmiş olup, güvenlik konularına benliğin güvenliği ekseninde yaklaşan eleştirel bir güvenlik kuramı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ontolojik güvenlik çalışmaları; özünde birtakım boşlukları, fikir ayrılıklarını ve sınırları yeterince çizilemeyen kavramları barındırmaktadır. Ontolojik güvenlik çalışmalarının bir uluslararası ilişkiler teorisi mi yoksa çok sayıda teoriden oluşan çatı bir kuram mı olduğu sorunsalı bu görüş ayrılıklarından yalnızca bir tanesidir.

Ontolojik güvenlik, köklerini psikolojiden alması ve analiz düzeyleri fark etmeksizin failin benliğine odaklanması nedenleriyle kimlik/benlik, kaygı/korku, rutin, öz-anlatı gibi pek çok psiko-sosyal kavramı bünyesinde ihtiva etmektedir. Bu çalışmada alt başlıklar halinde söz konusu kavramların anlamları, birbirinden ayrılan veya birbiriyle bütünleşen nitelikleri ele

⁴ Booth, 2012, s. 127.

alınacaktır. Kavramlar genel itibariyle birey veya toplum düzeylerinde irdelendikten sonra devlet veya sistem düzeylerinde algılanış biçimleri ele alınacak ve uluslararası ilişkiler literatüründe uygulanış biçimleri incelenecektir.

Ontolojik güvenliğin uluslararası ilişkiler disiplininde henüz çok genç ve inşa aşamasında bir kuram olması nedeniyle kuramsal çerçevede doldurulmayı bekleyen boşlukların veya sosyal inşacı teoriden farkının derinleştirilmesi gereken kavramların bulunması, çalışmanın kuramsal çerçeveye ilişkin önemli bir kısıtı olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan ontolojik güvenliğe ilişkin önemli metinlerin bir kısmının ontolojik güvenliği bir teori olarak kabul ederken bazı metinlerde böyle bir kabul söz konusu değildir. Okuyucunun kafasının karışmaması adına bu çalışmada kuramın, ontolojik güvenlik çalışmaları şeklinde kullanılmasına özen gösterilmiştir. Çalışmanın temel amacı, henüz çok genç bir kuram olan ontolojik güvenliğin özgün kavramlarını betimleyici analiz yöntemi ile ortaya koymak ve bu kavramlara ilişkin görüş ayrılıklarını sosyolojik, felsefi mahiyetlerini incelemektir. Bu bağlamda çalışmanın temel sorunsalı şu şekildedir: Ontolojik Güvenlik Teorisi literatüründe kavramlara ilişkin temel görüş ayrılıklarının arkasında ne gibi gerekçeler bulunmaktadır?

Çalışma nitel araştırma yöntemi ile kaleme alınmış olup; öncelikle ilgili literatür taranmış, içerik analizi ve daha sonra söylem analizi ile anlatı analizi yapılmış, böylece ontolojik güvenliğe ilişkin literatür incelemeye tabi tutulmuştur. Literatür incelemesi kapsamında ontolojik güvenliğin önemli kavramlarından bazıları olan rutin, kaygı, oto-biyografik anlatı, güvenlik ikilemi ve kimlik-öteki kavramları çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır. Betimleyici analiz yöntemi ile ele alınan bu makale, teorinin yeterince anlaşılır olması için ilgili kavramlara ilişkin Ontolojik Güvenlik Teorisinin getirdiği yorumlamalar ve açıklamalar ortaya koyulmuştur. Ontolojik güvenliğin çekirdek kavramı olan benlik, her bir başlığın altında ilgili diğer kavramlarla birlikte incelenmiştir.

1. Uluslararası İlişkiler Disiplininde Klasik Kimlik Çalışmaları

Sosyal Bilimler Disiplini içerisinde geniş bir yer edinen ve incelediği her bir analiz düzeyi için hayati bir önem ihtiva eden “kimlik” kavramının, en genel haliyle sosyal bir varlık olarak aktörün mensubu olduğu çevre içerisinde ötekilerle ilişki kurarak ve onları tanımlayarak kim olduğunun

keşfine ulaşması olarak tanımlandığı görülmektedir. Fail, bulunduğu sosyal oluşum içerisinde benlik duyguyu kazanmakta ve varlığına ilişkin gerekli olan tanımlamalara ulaşmaktadır. Uluslararası İlişkiler Disiplininde İnşacı Paradigma ile alana önemli katkılarda bulunan Alexander Wendt, failin gereksinimlerini/ihtiyaçlarını “nesnel çıkarlar” olarak ifade etmekte ve bu gereksinimleri ikiye ayırmaktadır: kimlik ihtiyaçları ve maddi ihtiyaçlar. Nesnel çıkarlar olarak ifade edilen bu gereksinimler failin kazanımlarını arttırması adına yeniden üreilmeye ihtiyaç duymaktadır. Oysa kimlik ihtiyaçları kimlik kombinasyonları kadar sonsuzluk içermekte fakat varlığını sürdürebilmek için öznellik kazanmalı yani öznel çıkarlara dönüşebilmelidir. Kimlik ihtiyaçlarının öznel çıkarlara dönüşüm sürecinin kesinlikten uzak olduğunu ifade eden Wendt, bu durumun belirsiz olduğu kadar hayati olduğunu da vurgulamaktadır. Zira dönüşüm gerçekleşmediği sürece failin hayatta kalması da olanaksızlaşacaktır. Bu noktada Wendt, kimlik ihtiyaçlarının biyolojiden ziyade bireysel ve sosyal bileşenlerin bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir. Oysa maddi ihtiyaçlar insan doğasına dayandırılmakta ve bu noktada kimlik ihtiyaçlarından ayrılmaktadır.⁵

Alexander Wendt, klasik realist anlayışın yaygın insan doğası anlayışına da yeni bir yaklaşım getirmektedir. Failin ihtiyaçlarını beş kategoride inceleyen Wendt’e göre fail önem sırasına göre fiziksel güvenlik; ontolojik güvenlik; sosyallik; öz-saygı; aşkınlık duyularına ihtiyaç duymaktadır. Fiziksel güvenlik bireylerin vücutlarını ayakta tutmak için gereksinim duydukları su, yiyecek ve uyku gibi temel maddelerden başlayarak onun bütünlüğünü sağlayacak korunma ihtiyacına kadar geniş bir yelpazeye dayandırılmaktadır. Wendt’e göre ontolojik güvenlik, bireyin içinde yaşadığı sosyal çevreyle ilgili istikrarlı beklentilerine işaret etmektedir. Sosyallik tanımlaması dahilinde Wendt, bireyi diğer insanlarla temas kurmaya ihtiyaç duyan sosyal bir hayvan olarak tanımlamaktadır. Özsaygı, bireyin kendi varlığına ilişkin iyi hissetme ihtiyacına işaret etmektedir. Özsaygının sosyal ilişkiler yoluyla elde edilebileceği ve bu nedenle içeriğinin onur, şan, başarı, tanınma, güç, grup üyeliği ve benzeri “ihtiyaçlar” dahil olmak üzere büyük ölçüde değişebileceği vurgulanmaktadır. Aşkınlık ise

⁵ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s. 130-131.

insan doğasının doğal bir serüveni olan büyüme ve gelişme neticesinde sosyal koşulları iyileştirme arzusunun doğal bir sonucu olarak aktarılmaktadır. Maddi koşulların yeniden yaratılması arzusu aşkınlık ihtiyacı ile özdeşleştirilmektedir. Wendt beş kategoride incelediği bu ihtiyaçların karşılanamaması durumunda bireylerin kaygı, korku ya da hayal kırıklığı yaşadıklarını ileri sürmektedir. Bu noktada Wendt klasik realist anlayışa bir tür meydan okuma getirerek korku, güvensizlik veya saldırganlığın insan doğasının temel parçaları olmadığını iddia etmektedir. Wendt'e göre, karşılanmamış ihtiyaçlarla ilişkili korku ve endişeyi önleme çabası insan doğasının bir parçasıdır ancak *“korku ve endişenin kendisi sosyal olarak inşa edilmiştir.”*⁶

Jacques Derrida, bütün kimliklerin yalnızca kendi farklılıkları ile var olabileceğini ileri sürmele birlikte her kimliğin kendisinin ötekisinin karşıtı olması nedeniyle aslında bir ötekini oluşturduğunu ifade etmektedir.⁷ Buna ek olarak Derrida, kimliğin saptanmasının daima kültürel olduğunu ileri sürmektedir. Kimlik saptanmasının doğal bir süreç olmadığı vurgulanmakla birlikte Derrida'da kimlik, *“kendinde kendi dışına çıkış, doğanın kendi ile farkı”* olarak tanımlanmaktadır.⁸

Geleneksel kimlik çalışmaları özcü, inşacı ve araçsal yaklaşımlar olarak üç kategoride değerlendirilmektedir. Özcü yaklaşımlar, siyasi kimlikleri kültürel temellere dayandırmakta ve devlet kimliğinin veya ulus kimliğinin din, etnisite gibi verili özelliklere sahip olduğunu ileri sürmektedir. Özcü yaklaşımlardaki kimliksel öğelerin sabitliği vurgulanmakla birlikte değişimin yalnızca tanımlanan belirli parametreler çerçevesinde mümkün olduğu aktarılmıştır. Samuel Huntington'un Medeniyetler Çatışması eseri, özcü yaklaşımların önemli bir temsili olarak belirtilmektedir.⁹

Kimliğe inşacı yaklaşımlarda “tanımlama” ve “tanıma” kavramları ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre kimlik öğeleri verili olmamakla birlikte zaman içinde inşa olmaktadır. Bu inşa sürecinde aktörlerin

⁶ Age, s. 132.

⁷ Jacques Derrida, Teoriden Sonra Hayat, Agora İstanbul, 2004, s. 26.

⁸ Jacques Derrida, Öteki Hedef: Başka Baş, çev. Melih Başaran, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2011, s. 30.

⁹ Bahar Rumelili, “Kimlik”, (ed.), Şaban Kardeş, Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s. 260.

kendilerini nasıl tanımladıkları ve bu tanımın diğerleri tarafından ne derece kabul gördüğü/tanıdığı gerçeğine bağlı olarak kimlikler şekillenmektedir. Burada kimliğin var olmak için ötekine ihtiyaç duyduğu vurgusuna paralel olarak “sosyal tanınma” koşulu ön plana çıkmaktadır. Araçsal yaklaşımlarda ise kimliğin siyasi elitler tarafından stratejik olarak manipüle edildiği görüşü hakim görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre kimlik siyasi elitlerin çıkarlarına hizmet etmekte ve onların eylemlerini meşrulaştırmak için araçsal bir işlev görmektedir.¹⁰

Klasik kimlik çalışmalarında önemli bir yere sahip olan “dost-düşman ikiliği” aynı zamanda dış politika süreçlerinin nasıl işlediği ile ilgili de geniş bir perspektif sunmaktadır. “Dost-düşman/ben- öteki ikiliğini” incelerken Alexander Wendt, uluslararası sistemin anarşik yapısını ve bu anarşiyi ele alan üç klasik yaklaşımı incelemektedir. Wendt, uluslararası sistemin sosyal bir inşa sürecinin ürünü olması nedeniyle bu anarşinin kaçınılmaz çatışmayı doğuracağı görüşünü eleştirmektedir. Burada anarşiye yönelik yaklaşımlar ve bunların üstlendikleri rol kimlikleri önem ihtiva etmektedir. Bu üç yaklaşım; Hobbes’çu, Locke’çu ve Kant’çı yaklaşımlar olarak belirtilmektedir. Hobbes’çu kültürde “düşman”, Locke’çu kültürde “rakip” ve Kantçı kültürde “dost” rolleri hakimdir. Her biri, mikro düzeyde birden fazla şekilde gerçekleştirilebilen şiddet kullanımıyla ilgili olarak Ben’in Öteki’ne karşı farklı bir duruşunu veya yönelimini içerir. Düşmanların duruşu, birbirlerine karşı uyguladıkları şiddette sınır tanımayan tehditkar hasımların duruşudur; rakiplerin duruşu, çıkarlarını ilerletmek için şiddet kullanan ancak birbirlerini öldürmekten kaçınan rakiplerin duruşudur; dostların duruşu ise anlaşmazlıklarını çözmek için şiddet kullanmayan ve güvenlik tehditlerine karşı bir takım olarak çalışan müttefiklerin duruşudur. Anarşik sistemlerin yapısı ve eğilimleri, üç rolden (düşman, rakip ve dost) hangisinin bu sistemlere hakim olduğuna bağlı olarak şekillenmektedir. Devletler bu rolü kendi kimliklerinde ve çıkarlarında içselleştirmek sistem tarafından baskılanmaktadırlar. Wendt, siyasi tarihin daha çok Hobbes’çu anarşiye tanıklık ettiğini fakat zamanla önce Batılı devletler olmak üzere daha sonra genel anlamda Locke’çu anarşi tipine geçiş yapıldığını belirtmektedir. Bununla birlikte Wendt,

¹⁰ Age, s. 261.

zamanla daha çok Kant'çı anarşi tipinin görüleceğini ve böylece çatışmaların azalacağını ifade etmektedir. Zira uluslararası sistemdeki yaygın kimlik rolü hasım rolden dost rolüne doğru evrilecek ve anarşinin etkileri de böylece değişime uğrayacaktır.¹¹

2. Ontolojik Güvenlik Literatürü

Çağdaş güvenlik çalışmaları, uluslararası güvenliğin etki alanları ve aktörlerin çeşitliliği bakımından klasik güvenlik çalışmalarından ayrılırken alana farklı ve geniş bir perspektif sunmakta; interdisipliner çalışmalarla alanı farklı bir boyuta taşımaktadır. Ontolojik güvenlik çalışmaları, temelde “benlik” ve “kimlik” kavramlarına odaklanarak söz konusu kavramların bireylerin ontolojik güvenliğinin oluşumu ve sürekliliği için ne denli elzem olduğunu inceleyen psikoloji çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede ontolojik güvenliğe ilişkin ilk çalışmalar Freud'un psikanalizine ve bu yolla sosyal psikoloji alanında bu kavrama ilişkin yapılan katkılara dayandırılmıştır. Zira Freud, psikanalizle birlikte sosyal psikolojiyi geleneksel yapısından arındırmış ve çağdaş versiyonunun oluşmasında önemli bir katkıda bulunmuştur.¹²

İskoç psikiyatrist Ronald David Laing, Freud'dan esinlenerek kimlik-benlik çalışmalarına yeni bir soluk getirmiş ve ontolojik güvenlik yaklaşımıyla insanın var oluşunu özgün bir perspektifle resmetmiştir. Ontolojik güvenliğin bireyin fiziksel güvenliği kadar önemli olduğunu vurgulayan Laing, insanın ontolojik güvenlik durumunun; onun gerçek, canlı, bütün ve fani olmakla birlikte kişiliğinin devamlılığına ilişkin inancıyla mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Burada kişinin varlığının gerçekliği; onun canlı, bütün ve devamlı bir benlik anlayışıyla mümkün olduğu vurgulanmaktadır. Benliğin devamlılığına ilişkin güven ile birlikte kendisinin ve diğer insanların gerçekliğine dair inanç, bireyin “sosyal, ahlaki, ruhsal ve biyolojik hayatın tehlikelerine” karşı direnç göstermesi bakımından elzemdir.¹³

¹¹ Age., Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 257-259.

¹² Micheal A. Hogg, Graham M. Vaughan, *Sosyal Psikoloji*, çev. İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez, Ütopya, Ankara, 2011, s. 138-139.

¹³ R. D. Laing, *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*, Penguin Books, London, 1960, s.41.

Laing, biyolojik doğumla bebeğin küçük bir organizma olarak dünyaya bırakılışının fiziksel ve biyolojik bir canlılık olduğunu ifade etmektedir. Bebek, küçük bir organizma olarak zamansal ve mekânsal olarak canlılığını doğumla birlikte kazanmış olur. Bireylerin kendilerini ve diğer insanları canlı, gerçek ve bütünlüklü olarak duyumsamaları, tecrübe etmeleri ontolojik güvenliğin özünü oluşturan temeller olarak ifade edilmiştir. Zira bu sayede birey; kimliğini, otonomisini, sürekliliğini, özgünlüğünü genel anlamıyla benliğini sorgulamayarak ontolojik güvenlik kazanmış olur. Öte yandan Laing'e göre bireyin ontolojik güvenlik durumu kesintiye uğramaksızın süren bir şey değildir. Öyle ki birey; benliğinin gerçekliğini sorgulayabilir, canlı olmaktan ziyade ölü hissedebilir ve benliğine ilişkin sorgulamalar kişiyi tutarlılıktan uzaklaştırabilir. Laing bu durumu ontolojik güvensizlik olarak tanımlamaktadır.¹⁴

Laing'in görüşlerinden yola çıkarak sosyolog Anthony Giddens, ontolojik güvenlik kavramı ile modernleşme ve küreselleşme olgularının bireyler üzerindeki etkisini irdelemiştir. Giddens da Laing ile paralel bir biçimde ontolojik güvenliği, bireyin öz kimliğinin devamlılığına yönelik bir güven duygusu olarak tanımlamıştır. Giddens, insan olmayı ne yaptığını ve o eylemini neden yaptığını bilme yetisine sahip olmakla tanımlamaktadır. Giddens, insanların eylemleriyle ilgili gerekçeler sunmasını "sözel bilinç" olarak ifade etmektedir. Birey, öz kimliğinin güvenliğini garanti altına alabilmek için rutinler (tekrarlanmış davranış kalıpları) geliştirir. Bireyler sosyal yaşantılarınca güvenlik algılamalarına sahiptir. Sosyal hayatın söz konusu rutinler ışığında sürdürülmesi, bireyin güvende hissetmesi bakımından önem teşkil etmektedir. Peki rutinler neden önemlidir? Tehditten kaçan birey, rutinleri güvenli alanın istikrarını sağlamak için geliştirir. Rutinler bir anlamda bilişsel ve duyuşsal belirsizlikten kaçınmayı ifade etmektedir. Giddens rutinleri yeni doğan bebek ve bakıcısı arasında kurulan 'koruyucu koza' metaforunu kullanarak anlatmaktadır.¹⁵

¹⁴ Age, s. 43.

¹⁵ Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, çev. Ümit Tatlıcan, Say, İstanbul, 2014, s. 53-55.

2.1. *Ontolojik Güvenlik: Rutinler*

Ronald D. Laing bireyin bir insan olarak dünyadaki varlığını ve kendi benliğini algılayış biçimini gerçek, canlı, bütün ve fani olmasına rağmen sürekliliği olan bir varlık olarak kabul ettiğini ifade etmektedir. Birey dünyadaki varlığını ve gerçekliğini ifade edilen bu anlayışlar etrafında kurarken diğer insanları da aynı ölçekler ile algılar ve ilişkilerini bu düzlemde gerçekleştirir. En genel haliyle kişinin benliğinin gerçekliği, bütünlüğü ve sürekliliğine dair duyduğu güven Laing tarafından ontolojik güvenlik olarak ifade edilmektedir. Kimliğin ve otonominin sorgulanmaksızın sürekliliğe, tutarlılığa, özgürlüğe ve değerlere sahip olduğu inancı ontolojik güvenliğin özünü oluşturmaktadır. Bahsedilenin aksine benliğin gerçekliğinin ve sürekliliğinin sorgulanması ontolojik güvensizlik olarak ifade edilmektedir.¹⁶

Anthony Giddens'in ontolojik güvenlik tanımında Laing'den farklı olarak öz-kimlik kavramı ön plana çıkmaktadır. Giddens, ontolojik güvenliği bireylerin öz-kimliklerinin sürekliliğine ve bu doğrultuda "*çevrelerindeki toplumsal ve nesnel eylem ortamlarının sabitliliğine*" yönelik duydukları güven olarak tanımlamaktadır.¹⁷ Giddens, bireyin psikolojik doğası gereği öz-kimlik algısında çeşitli betimlemelere sahip olduğunu ifade etmektedir. Birey, eylemlerinin ne olduğunu ve onları neden gerçekleştirdiğine dair bilgiye çeşitli betimlemeler yoluyla ulaşmaktadır. Gündelik yaşamda, bulunan ortamların çeşitliliğine bağlı olarak etkinlikler yeniden-üretilen "refleksif" bir karaktere sahiptir. Bireyler eylemlerinin doğası ve niteliği hakkında "sözel bilince" sahip olmakla birlikte gündelik hayatta sürekli gerçekleştirilen etkinliklerin çoğunluğu "pratik bilinç" düzeyinde kaydedilmektedir. Pratik bilinç, bilinçsiz olmaktan ziyade bilinç-dışı olmakla özdeşleştirilmekte ve esasında rutinlere dayandırılmaktadır.¹⁸

Kriz dönemlerinde ve yüksek riskin bulunduğu durumlarda bireylerin ontolojik güvenlik duygusuna nasıl sahip olduğunu sorgulayan Giddens, Erik Erikson ve D.W. Winnicot'tan hareketle "*temel güven duygusuna*"

¹⁶ Ronald D, Laing, a.g.e. s. 43-44.

¹⁷ Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, (İstanbul: Ayrıntı yayınları, 1998): 92-93.

¹⁸ Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel-Kimlik*, çev. Ümit Tatlıcan, Say Yayınları, Ankara, 2019, s. 55-56.

işaret etmektedir. Giddens'a göre temel güven duygusu bebeğin bakıcısı ile kurmaya başladığı ilk ilişki ile başlayıp “ferdi ben” ve “sosyal ben” evresine kadar sürmekte olan bilinçsiz bir sosyallik ilişkisidir. Giddens, bebeğin bakıcısı ile kurduğu bu güven ilişkisinin öz-benlik oluşumunda oldukça etkili olduğunu ve ilerleyen süreçte de bireyin hayatını etkilemeye devam ettiğini ifade etmektedir.¹⁹

Temel güvenin oluşmasında mekânsal ve zamansal unsurların önemi üzerinde duran Giddens'a göre, örneğin bebeğin bakıcısıyla arasında oluşan mekânsal uzaklık aslında bebekte bakıcısının mutlaka döneceği duygusunu oluşturacağı inancı nedeniyle oldukça önemlidir. Bu bağlamda “potansiyel alan” olarak ifade edilen zamansal ve mekânsal olgu özünde temel güven oluşumu için kritiktir. Potansiyel alan önemli ölçüde, bebek ve bakıcısı arasında ilk günden itibaren gerçekleştirilen rutin ve alışkanlıklar aracılığıyla oluşmaktadır. Alışkanlıkların ve rutinlerin devamlılığı kaygıdan kaçınmak için önemli görülmüş ve bu çerçevede Giddens tarafından *koruyucu koza* örneği verilmiştir.²⁰

İngiliz psikanalist Donald Winnicott, bebeğin sürekli bir kaygı duygusu içinde olduğunu ifade etmektedir.²¹ Winnicott'un fikirlerinden hareketle Giddens, bebeğin doğuştan gelen kaygılarına karşı bakıcısı ile kurduğu güvenli ilişkinin bir tür *duygusal aşı* olduğunu ifade etmektedir. Bu doğrultuda umut ve cesaret gibi kavramlar ön plana çıkmakta, sürdürülen güven duygusu yoluyla olası tehdit ve tehlikelere karşı bir koruma sağlanmaktadır. Koruyucu koza, bireyin günlük yaşantısında sosyal ilişkilerini güven duygusuyla sürdürdüğü bir zırh işlevi görmekte ve bu hâl rutinlerle sürdürülmektedir.²²

Giddens'ın fikirlerinden hareketle Catarina Kinnvall da ontolojik güvenliği, “*var-olma olarak güvenlik*” şeklinde tanımlamış ve dünyanın görüldüğü gibi olduğuna dair hissedilen inançla özdeşleştirmiştir.²³ Jennifer

¹⁹ Age, s. 58-59.

²⁰ Age, s. 60-61.

²¹ Donald Winnicott, *The Maturation Processes and the Facilitating Environment: Studies in the Theory of Emotional Development*, The Hogarth Press, London, 1965, s. 42.

²² Giddens, a.g.e., 61-62.

²³ Catarina Kinnvall, “Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the

Mitzen ise ontolojik güvenlik tanımında *bedenin ve benliğin güvenliği ayırımına* giderek ontolojik güvenliği, “*kişinin kim olduğunu ve eylemleri ile seçimlerini hangi kabiliyetler ve motivasyonlarla yaptığına dair öznel bir duyumu ifade eden bedenin değil, benliğin güvenliği*” olarak tanımlamıştır. Mitzen, bireyin benliğine ilişkin güvenlik anlayışının belirli derecede bir istikrara sahip olması gerekliliği üzerinde durmakta fakat bununla birlikte bu istikrar durumunun değişime engel olmayacağını belirtmektedir.²⁴

Brent J. Steele, ontolojik güvenlik tanımı yaparken öncelikle ontolojik güvenlik ve geleneksel güvenlik ayrımı yaparak, geleneksel güvenliğin temelde devlet bekası güvenliğini önceleyen bir anlayışa sahip olduğunu ifade etmektedir. Steele, ontolojik güvenliğin beka güvenliğinden farklı olarak “*var-olma olarak güvenlik*” şeklinde tanımlamaktadır.²⁵ Steele, bir bireyin güvende olmadığı söylenildiğinde onun yalnızca risk altında olduğu sonucuna varılamayacağını aynı zamanda bireyin sosyal bir aktör olarak kim olduğuna dair kimliğiyle ilgili endişe içinde olabileceğini de ifade etmektedir. Giddens gibi Steele de insan olmayı, bireyin eylemlerinin ne olduğunu ve eylemlerini neden gerçekleştirdiği bilgisine sahip olmasıyla açıklamaktadır. Yine Giddens’tan hareketle ontolojik olarak güvende hisseden failin, varlığıyla ilgili temel sorgulamalara karşı, rutinler aracılığıyla şekillenen ve görünüm kazanan eylemler ile yanıtlar üreteceğini belirten Steele, rutinleri failerin günlük hayatları olarak tanımlamaktadır. Steele, rutinlerin “*bir failin öz-kimliği hakkındaki fikirler tarafından oluşturulan ve güven üreten sert veya kırılğan bir savunma mekanizması*” olarak düşülebileceğini ifade etmektedir.²⁶

Ontolojik güvenlik ve diğer kimlik güvenliği çalışmaları arasındaki farkın yeterince belirgin olmamasını eleştiren Bahar Rumelili’ye göre, ontolojik güvenlik kaygıları herhangi bir spesifik referans nesnesi veya

Search for Ontological Security”, *Political Psychology*, 25:5, s. 746.

²⁴ Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”, *European Journal of International Relations*, 12:3, 2006, s. 344.

²⁵ Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, Routledge, New York, 2008, s. 50-51.

²⁶ Brent J. Steele, “Ontological Security and the Power of Self-Identity: British Neutrality and the American Civil War”, *Review of International Studies*, 31:3, 2005, s. 525-526.

sektörle sınırlandırılmaz.²⁷ Ontolojik güvenlik Rumelili tarafından özünde iç-kaynaklı varlığa ve sürekliliğe yönelik duyulan kaygıyla özdeşleştirilmiş; bunun tanımlı bir dış tehdidin neden olacağı korkudan farklı olduğu vurgulanmıştır.²⁸ Özetle Rumelili'nin ontolojik güvenlik tanımında iç-kaynaklı varlık önemli bir yer edinmiştir.

Ertem ve Düzgün ise Arnold Wolfers'ın objektif-sübjektif güvenlik ayrımından hareketle Abraham H. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisindeki güvenliğin yerine ilişkin bir sorgulama yaparak ontolojik güvenliği açıklama yoluna gitmişlerdir.²⁹ Maslow, insanın yeme, içme, barınma gibi temel yaşamsal ihtiyaçları hiyerarşinin ilk sırasına koymuş; akabinde insanın güvenlik ve korunma ihtiyaçlarına yer vermiştir. İhtiyaçlar hiyerarşisinde güvenlik ihtiyacını sırasıyla sevgi ve saygı ihtiyaçları takip ederken piramidin en üstünde kendini gerçekleştirme ihtiyacı yer almaktadır. Maslow, yaşamsal ve güvenliğe dair ihtiyaçların karşılanamaması durumunda piramitteki diğer basamaklardaki ihtiyaçların da karşılanamayacağını belirtmektedir.³⁰ Güvenliği objektif ve sübjektif olmak üzere iki farklı şekilde ele alan Wolfers, objektif güvenliğin sahip olunan değerlere yönelik ölçülebilen bir tehditten kaynaklandığını ifade ederken sübjektif güvenliğin bu değerlere yönelik aslında var olmayan bir saldırının olması korkusuyla ilgili olduğunu belirtmektedir.³¹ Bu tanımlardan hareketle Ertem ve Düzgün, ontolojik güvenliğin, “algularla ilgili ve sübjektif olduğunu” söylemekle birlikte ontolojik güvenlik ihtiyacının Maslow piramidini sarstığını ve “kendini gerçekleştirme ihtiyacıyla” özdeşleştiğini ifade

²⁷ Bahar Rumelili, “Identity and Desecuritisation: The Pitfalls of Conflating Ontological and Physical Security”, *Journal of International Relations and Development*, 18:1, 2015, s. 6.

²⁸ Bahar Rumelili, Umut Can Adısönmez, “Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişisine Dair Yeni bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi”, *Uluslararası İlişkiler*, Çevrim İçi Erken Yayın, 2020, s. 4.

²⁹ Helin Sarı Ertem, Aslı Nur Düzgün, “Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17:37, 2021, s. 41-42.

³⁰ Abraham H. Maslow, “A Theory of Human Motivation”, *Psychological Review*, 50:4, 1943, s. 370-396.

³¹ Arnold Wolfers, “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, 67:4, 1952, s. 485.

etmektedirler.³² Yazarlara göre birey günlük hayatında belirsizliğe ve dolayısıyla kaygıya neden olabilecek fiziksel ve sosyal tehditlerin var olma ihtimali ile yaşamlarını sürdürmektedir. Bu çerçevede bireyler benliklerini/kimliklerini sürdürbilmek için “*güvenli sosyal ilişkiler*” geliştirmeye yönelik bir “*ihtiyaç*” hissederler.³³

Ontolojik güvenlik literatürüne katkıda bulunan akademisyenlerin bir kısmının ontolojik güvenlik tanımını kimlik/benlik/içer yönelik varlık gibi kavramlar etrafında nasıl ele aldığını inceleyen bu bölümde ilgili kavramlar ve rutinler arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Bölüm sonunda edinilen bulgu, tanımlarda kullanılan kavramsal farklılığa rağmen akademisyenlerin ontolojik güvenlik ve rutinlerin devamlılığı/istikrarı çerçevesinde ortak bir görüşe sahip oldukları yönündedir. Aktörler, ontolojik güvenliklerinin devamlılığı için belirsizliklerden ve belirsizliğin neden olduğu kaygıdan kurtulma yöntemi olarak günlük yaşamla ilişkilendirilen rutinelere sıkı sıkıya bağlıdırlar. Bir sonraki alt bölümde bir oyun bozucu ve aynı zamanda kurucu işlevi gören kaygı/korku duygularının ontolojik güvenlikteki boyutu ele alınmaya ve rutinlerle olan ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

2.2. Kaygı ve Korku Kavramlarına İlişkin Bir İnceleme

Ontolojik güvenlik çalışmalarında, akademisyenlerce üzerinde önemle durulan kaygı kavramına ilişkin temelde iki önemli ayırım/tartışma göze çarpmaktadır: Kaygı ve korku kavramları arasındaki fark ile kaygının birey/devlet eylemlerindeki olumlu/ olumsuz etkisi. Bu başlık altında söz konusu kavrama ilişkin farklılıklar ve görüş ayrılıkları, ilgili akademisyenlerin bakış açılarıyla sunulacak ve kaygı kavramının ontolojik güvenlik bağlamındaki önemi birey ve devlet düzeylerinde irdelenecektir.

Anthony Giddens, Sigmund Freud’un fikirlerinden hareketle kaygı ve korku kavramları arasında bir ayırma giderek, korkunun kaynağını somut bir nesneye dayandırmıştır. Bu görüş korkunun varlığını belirli bir tehdidin ve dolayısıyla da belirli bir nesnenin varlığıyla ilişkilendirmektedir. Öte yandan kaygı, nesnesi olmayan, artması halinde temel güven sistemini

³² Ertem ve Düzgün, a.g.e., s. 42.

³³ Age, s. 44.

ve dolayısıyla bireysel- kimlik algısını tehdit edip benlik duygumunu muğlaklaştıran içsel bir duygu olarak tanımlanmıştır.³⁴

Soren Kierkegaard'ın kaygı kavramının kaynağına ilişkin fikirlerinde, Giddens'a benzer bir şekilde hiçlik teması üzerinde durulmaktadır. Kaygı ve korku kavramlarının arasındaki farkın üzerinde duran Kierkegaard korkunun bir nesneye bağlı olduğunu belirtirken kaygının nesnesinin hiçlik olması nedeniyle korkudan farklı olduğunu ifade etmektedir.³⁵

“Özgürlüğün baş dönmesi” ifadesiyle betimlenen kaygı, Kierkegaard için aynı zamanda seçim imkânı tanıyan bir özgürlük aracıdır.³⁶ Nitekim Kierkegaard, kaygı kavramını *Adem'in* yasak meyveyi yemesi sonucu meydana gelen “ilk günahı ve düşüşü” incelemek için açıklama yoluna gitmektedir. Hiçliği referans alan kaygı, muğlaklığa işaret etmektedir. Muğlaklık, burada ilk günahın işlenmesi sürecini ve dolayısıyla kaygıyı ifade etmektedir. Söz konusu kaygı, Adem'e, günahı işleyip işlememe noktasında seçim imkânı sunmaktadır. Kierkegaard bunu özgürlük olarak isimlendirmekte fakat günahın işlenmesinin nedenini özgürlüğün baş dönmesi olarak göstermektedir. Bu noktada Kierkegaard için kaygı, “*Adem'in onu hem sevdiği, hem de ondan kaçtığı*” bir şeydir.³⁷

Psikolog Rollo May, Kierkegaard'dan hareketle kaygı kavramını normal kaygı ve nevrotik kaygı olmak üzere iki grupta incelediği bir ayrıma tâbii tutmaktadır. May'e göre nevrotik kaygı benliği ve yaşamı kötü etkileyen sonuçlara neden olurken normal kaygı; bireye kazandırdığı yaratıcılık sayesinde olumlu, geliştirici niteliklere sahiptir.³⁸

Martin Heidegger de benzer bir şekilde korku ve kaygı arasında belirli bir anlam ayrımına gitse de kaygıya ilişkin anlatısı diğer görüşlerden nispeten farklılaşmaktadır. Heidegger, bu iki kavramın “akraba” olmaları nedeniyle birbirine karıştırıldığını fakat özünde farklı anlamlara geldiklerini ifade etmektedir.³⁹ Kavramsallaştırmasına

³⁴ Giddens, a.g.e., s. 66-68.

³⁵ Soren Kierkegaard, *Kaygı Kavramı*, çev. Türker Armaner, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003, s. 55-59.

³⁶ Age, s. 74.

³⁷ Age, s. 59.

³⁸ Rollo May, *Meaning of Anxiety*, The Ronal Press Company, USA, 1950, s. 32-33.

³⁹ Martin Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan H. Ökten, Agora Kitaplığı, İstanbul,

Dasein'in⁴⁰ dünyayla ve herkesle/her şeyle olan ilişkisi çerçevesinde bir açıklama getirmektedir. *Dasein*'in dünyaya ve içindeki herkese olan ilgisi/düşkünüğü, Heidegger tarafından “*kendinden kaçış* olarak” resmedilmektedir. Öte yandan her geri çekilmenin kaçış olarak ifade edilmemesi gerektiği vurgulanmakta; korku karakterine bürünmüş geri çekilmelerin kendinden kaçışla aynı olmadığı ifade edilmektedir. Korkunun kaynağının her zaman dünya içinde olan “*bir şey*” olması nedeniyle Heidegger’de de korku herhangi bir referans nesnesine bağlı kılınmıştır.⁴¹

Heidegger’e göre “*düşkünlük içinde kaçış*”, kaygıdan kaynaklanmaktadır. Kaygı, korkudan farklı olarak varlığını dünya içinde var olmaya değil, belirsizliğe dayandırmaktadır. Belirsizlik, tehdit kaynaklarının bilinmezliğine işaret etmekteyken *Dasein*'in güvende olduğuna dair bütünüyle bir inanca sahip olamayışı, kaygının doğuran önemli bir belirsizlik ögesi olarak ifade edilmesine neden olmaktadır. Kaygının kaynağına yönelik Heidegger’de de hiçlik teması mevcuttur. Fakat burada hiçliğe bakış açısı bakımından Heidegger’in diğer düşünürlerden ayrıldığı görülmektedir. Heidegger’e göre kaygının kaynağı, hiçbir şeyde ve hiçbir yerde olmaması ile ilişkilendirilmiştir. Öte yandan söz konusu hiçlik, özünü dünyanın ehemmiyetsizliği olgusu yoluyla kazanmakta ve dolayısıyla dünyanın kendisi kaygının bizzat nedeni olarak gösterilmektedir. Başka bir deyişle, *Dasein*'in ontolojik varlığını deneyimlediği dünya, özünde kaygının temelini oluşturan “*bir şey*”dir. Dolayısıyla kaygı, “*dünya içinde var olmamın*” bir sonucu, yani; *Dasein*'in kendisidir.⁴²

Heidegger’de kaygı, Kierkegaard’da olduğu gibi özgürlük imkânı sunan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaygı, *Dasein*'e seçim özgürlüğü sunmaktadır: “*kendi kendini seçmenin ve kendi kendini yakalamanın özgürlüğü*”. Kaygı, *Dasein*'in dünya içinde var oluşunun gerçekliği için bir tür özgürlük aracı olarak resmedilmektedir.⁴³

2008, s. 196.

⁴⁰ *Dasein* eserde dünya içinde bulunan varlık anlamında kullanılan bir tür imgedir. İngilizceye “being there/ there is” olarak çevrilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Martin Heidegger, *Being and Time*, transl. John Macquarrie and Edward Robinson, Blackwell, Oxford, 2001.

⁴¹ Heidegger, a.g.e., s. 196.

⁴² A Age, s. 196-197.

⁴³ Heidegger, a.g.e., s. 198.

Kaygı kavramının korku ile ayrılan özellikleri hususunda düşünürler arasında bir görüş birliği bulunsa da kaygının etkileri çerçevesinde uzlaşma sağlanamamıştır. Yukarıda zikredilen düşünürler kaygının nevroitik boyutundan bağımsız olarak olumlu, yaratıcı ve özgürleştirici niteliklerinden bahsetmektedirler. Ancak Anthony Giddens, kaygının aynı zamanda hem nevroitik hem de normal olduğunu ifade etmektedir. Giddens, görüşünü temel güven duygusunun kaygı üreten mekanizmalarının devamlılığına ve kaygının referans nesnesinin yokluğuna dayandırmaktadır. Nitekim temel güven duygusunun sürekli olarak kaygı üretmesi kaygının normalliğine; kaygının referans nesnesinden yoksun, belirsiz karakteri ise nevroitliğine işaret etmektedir. Bu çerçevede Giddens kaygıyı, “felç” haliyle özdeşleştirmekte; yıkıcı etkileri nedeniyle bireyde fobik davranışlara neden olabileceği ifade edilmektedir. Giddens için rutinler bireyin toplumsal hayat içinde tutunduğu ve bir anlamda kaygı ile başa çıktığı ritüellerdir.⁴⁴

Rumelili, kaygının olumlu bir potansiyelinin var olduğunu ve seçim imkânı sunduğunu ileri sürerek “barışçıl kaygı” yoluyla söz konusu duygunun çatışma çözümü ve barış inşa süreçlerinde kullanılabileceğini ifade etmektedir. Rumelili’ye göre, çatışma süreçlerinde belirli korku nesnelere, dost-düşman ikiliklerine dayanan anlam sistemleri ve hayatta kalma amacına dayalı ahlaki normlar üretilerek varoluşsal kaygıların oluşumu desteklenmektedir. Üretilen varoluşsal kaygılar bir anlamda rutinler yoluyla süreklilik kazanmaktadır. Bu bağlamda Rumelili’ye göre, söz konusu günlük rutinlerin ve alışkanlıkların bozulması, ahlaki belirsizliklerin yeniden üretilmesi, korkunun elimine edilmesi ve belirsizliğin giderilmesi kaygının serbest bırakılması yoluyla gerçekleştirilecektir. Çatışma çözümü/dönüşümü sürecinde serbest bırakılan kaygı, böylece barış kaygısı olarak isimlendirilmektedir.⁴⁵

Barış kaygıları, önceden var olan korku nesnelere, anlam sistemlerini ve ahlaki normları yeniden üretme gayesi içindedir. Öte yandan kaygının potansiyel olumluluğu yanında özünde barındırdığı ikirciklik nedeniyle

⁴⁴ Giddens, *Modernite ve Bireysel -Kimlik*, a.g.e., s. 64-69.

⁴⁵ Bahar Rumelili, “Ontological (in) Security and Peace Anxieties”, *Conflict Resolution and Ontological Security*, (ed.), Bahar Rumelili, Routledge, New York, 2015, s. 13-14.

oldukça kritik ve geçici bir özgürlük/seçim alanı sunduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda aktör iki tür seçim imkanına sahiptir: korku nesnesinin, düşmanın ve ahlaki normların belli olduğu eski rutinlere dönerek kaygıyı kontrol altına almak veya uzun vadede etkili olacak yeni anlam sistemleri ve ahlaki değerler oluşturarak kısa süreliğine kaygıyı kabul etmek. Çatışma çözümü süreçlerinde kaygıyı bir tür “*cesaret eylemi*” olarak adlandıran Rumelili, süreç içinde kaygının iki ayrı rolü üstlendiğini ifade etmektedir. İlk olarak kaygı, aktörün yerleşik korku nesnelere, anlam sistemlerine ve ahlaki normlara yönelik duyduğu özlemi çağrıştırmaktadır. Öte yandan ikinci bir rol olarak kaygı, yerleşik anlam sistemlerini ve korku referanslarını yıkan sarsıcı güce işaret etmektedir.⁴⁶

Geleneksel Uluslararası İlişkiler çalışmalarının kaygıdan ziyade korkuya odaklandığını ifade eden Kinnvall ve Mitzen, iki kavramın birbirinden analitik olarak ayrıldığını ve korkunun *savaş ya da kaç* mantığıyla ilişkili olduğunu ifade etmektedirler. Bu doğrultuda realist teori, korkunun temel nedeni olarak anarşik yapının belirsizliğini göstermekte; devletlerin birbirlerinin güçlerine yönelik korkularının güvenlik ikilemine neden olduğunu ve savaş mantığını oluşturduğunu iddia etmektedir. Kinnvall ve Mitzen kaygının korkuya nispeten daha az fiziksel koşullara ihtiyaç duyan bir duygu olduğunu belirtmekte ve kaygıyı “*korkmaktan korkmak*” olarak tanımlamaktadırlar. Bu yönüyle bu iki akademisyen de yukarıda referans verilen akademisyenler gibi kaygının belirli bir nesneye dayanmadığını ifade etmektedirler.⁴⁷

Ontolojik güvenlik çalışmalarında akademisyenler, düşünsel boyutunu Kierkegaard, Heidegger, May ve Freud gibi isimlerin çalışmalarına dayandırdıkları analizleriyle, kaygı ve korku kavramları arasında anlamsal bir farklılığa gitmişlerdir. Korkudan herhangi bir nesneye dayandırılmaması bakımından farklılaşan kaygı, bir anlamda bireyin benliğinin sürekliliğine dair edindiği temel güven duygusunun bağlandığı rutinlerin bozulması veya bu rutinlerin dışına çıkılması neticesinde yükselen bir duygudur. Bu

⁴⁶ Age, s. 13-14.

⁴⁷ Catarina Kinnvall ve Jennifer Mitzen, “Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and Beyond Giddens”, *International Theory*, 12:2, 2020, s. 240-241.

noktada kaygının olumlu-olumsuz etkileri bağlamında düşünürler arasında ortak bir görüşe varılamamıştır. Öte yandan kaygının birey yaşamındaki etkisine yönelik ortak kanı, nevrotik kaygı ile normal kaygı arasında yapılan ayrımla belirginleştirilmiştir. Normal kaygının, seçim imkânı sunan özgürleştirici, geliştirici ve yaratıcı özelliği benliğin gelişimine katkı sunan olumlu özellikler ihtiva ederken nevrotik kaygının yıkıcı ve tahrip edici olumsuz özellikleri mevcuttur.

Kaygının doğası ve mahiyeti bakımından birey düzeyinde yapılan analizler, Uluslararası İlişkiler akademisyenlerince devlet düzeyinde incelenmiş ve çatışma çözümü süreçlerinde kaygının olumlu etkilerinden bahsetmenin mümkün olup olmadığı sorgulanmıştır. Bu çerçevede yapılan çalışmalar, kaygının seçim imkânı sunan doğasının bir sonucu olarak, korku nesnelere dayanan eski rutinlerin terk edilerek barış inşa süreçlerinin gerçekleştirilebileceği tezini savunmaktadır. Ancak eski rutinlerin yıkılması yeni bir kaygı durumunun doğması anlamına geldiğinden, devletlerin eski rutinlere ve korku nesnelere bağlılığı da vurgulanmaktadır.

Ontolojik güvenlik çalışmalarında önemli bir yer edinen kaygı kavramı, her bir analiz düzeyinde benzer sorunsallar çerçevesinde incelenmektedir. Çalışma içerisinde ele alınan diğer kavramlar da kaygı ile ilişki içerisinde olup özünde her bir kavram birbirine işaret eden bir döngü içerisindedir. Bir sonraki başlıkta aktörlerin öz- anlatılarını hangi unsurlar etrafında şekillendirdiği, söz konusu unsurların kaygı ile ilişkisi ve bu çerçevede oluşan kimliksel anlatıların dayandığı dinamikler ele alınmaktadır.

2.3. Ontolojik Güvenlikte Oto-Biyografik Anlatı, Kimlik-Öteki İlişkisi ve Güvenlik İkilemi

Daha önce de ifade edildiği üzere ontolojik güvenlik, benliğin istikrarına, bütünlüğüne ve devamlılığına yönelik duyulan temel güven duygusunun bir ürünüdür. Anthony Giddens, benliğin sürekliliğine yönelik ihtiyaç duyulan güven hissinden farklı olarak “*benliğin kimliği*” olarak ifade ettiği bireysel kimliğin, verili bir eylemler dizisi olmadığını; bununla birlikte refleksif bir karakterde eylemlerin rutinler şeklinde yaratılması ve sürdürülmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir. Bireysel kimlik, Giddens tarafından “*kendinin bilincinde olma*” şeklinde tanımlanmış ve bu durum refleksif farkındalıkla özdeşleştirilmiştir. “*Ben/sosyal ben/sen*” biçiminde sözel bilinç yoluyla ifade edilen ayrımlar bireysel kimliğin

kökenini oluşturmaktadır. İlgili bölümün ilk başlığında ifade edildiği üzere, bebeklik yıllarında içinde bulunulan topluluğa yönelik verilen ilk tepkiler ve bu yolla edinilen ilk deneyimler, benlik gelişiminin ilk evresini oluşturmaktadır.⁴⁸

Bireysel kimlik, “*oto-biyografik anlatı/öz- anlatı*” ile ilişkilendirilmektedir. Bu bir anlamda refleksif niteliğin, *kişiye* öz-anlatısı yoluyla kendi benliğini kavrama imkânı sunması anlamına gelmektedir. Burada “*kişi*” olmak, yalnızca bireyin kendi benliğine yönelik geliştirdiği refleksif anlayıştan ibaret değildir. Aynı zamanda bireyin öz- anlatısıyla oluşturduğu “*kişi*”, sosyal yaşantıda *ötekilerle* geliştirilen ilişkide otaya konulan bir var oluş biçimidir. Bu çerçevede oluşturulan ve ortaya konan “*kişilik*” kültürler arasında kendi algılayış biçimiyle farklı şekillerde oluşturulan “*ben*”e işaret etmektedir.⁴⁹

Bireysel kimlik, refleksif özelliği nedeniyle zamansal ve mekânsal koşullar çerçevesinde dönüşebilen, yeniden inşa edilebilen bir karakteristiğe sahiptir. Bu bağlamda sabit bir bireysel kimlik anlayışından bahsetmek mümkün olmamakla birlikte refleksif nitelik öz anlatının yeniden oluşumunu ve dolayısıyla süreklilik kazanmasını mümkün kılmaktadır. Bu doğrultuda istikrarlı bir bireysel kimlik anlayışı aktörlerin refleksif olarak kavrayabildiği ve diğer aktörlere aktarabildiği biyografik anlatıların sürekliliği ile ilişkilendirilmektedir. Öte yandan Giddens, biyografik anlatının doğası itibariyle kırılğan bir yapıya sahip olduğunu vurgulansa da aktörün “*öznel bir anlatıyı sürdürebilme kapasitesi*” aracılığıyla meydana gelen değişikliklerin aktör tarafından benliğiyle birlikte taşıdığı hikayeye dahil edilebileceğini ifade etmektedir.⁵⁰

Ontolojik güvenliğin en basit ifadeyle, görülen dünyanın algılandığı gibi olduğuna dair duyulan güven olduğunu ifade eden Kinnvall; ontolojik güvenlik aracılığıyla bireyin içinde bulunduğu dünyaya ve diğer insanlara karşı güven hissi geliştirdiğini belirtmektedir. Söz konusu güven hissi, varoluşsal kaygılara karşı koruyucu bir aşı görevi üstlenmektedir. Kinnvall, Giddens’in fikirlerinden hareketle kaygı kontrol mekanizması olarak

⁴⁸ Giddens, a.g.e, s. 77.

⁴⁹ Age, s. 78.

⁵⁰ Age, s. 78-81.

görülen öz kimliğin, bireyin benliği ile eylemlerinin nedenleri ve varlığına ilişkin sorgulamalarına yönelik tutarlı ve sürekli bir biyografik anlatı geliştirdiğini ileri sürmektedir. Öte yandan öz-anlatı/öz-imaaj, tahrip edici dışsal etkilere karşı yeniden inşa edilebilen veya dönüşebilen bir karakterde resmedilmektedir.⁵¹

Oto-biyografik anlatının refleksif karakteristiğine atıfta bulunan bir diğer isim Brent Steele'dir. Steele, Richard Ned Lebow'un "onur" kavramına ilişkin tanımlamasına bir eleştiri getirerek onur ve rutinler arasındaki bireysel kimliğe dair ilişkiyi irdelemektedir. Lebow, onur odaklı dünyanın rekabete dayalı yapısından bahsetmekte fakat öte yandan onurun önemli ölçüde fikir birliği ve uzlaşya ihtiyaç duyduğunu ifade etmektedir. Lebow'un düşüncesine göre onur, yalnızca bir başkası tarafından tanınınca veya ifade edilince anlam kazanmaktadır.⁵² Öte yandan Lebow, onurun ancak toplum içerisinde ifade edilebilen karakteristiğine vurgu yapmaktadır.⁵³ Steele Wendt'in içsel onurun ulus devletin kurucu kimliğiyle ilişki içerisinde olduğu görüşünden⁵⁴ hareketle, birey düzeyinde onurlu olarak kabul ettiğimiz şeylerin kim olduğumuza ilişkin algılayışımız tarafından şekillendiğini ve tanımlandığını ifade etmektedir. Başka bir deyişle, onurlu olarak kabul edilen eylemler, bireyin geçmişte ve bugün kim olduğu veya gelecekte olmayı umduğu kişiye ilişkin yerine getirilmeyi bekleyen taahhütlerle uyum içinde olmalıdır. Bu çerçevede ulusal niteliklerin herhangi bir kişiselleştirmesi hem özneler arası hem de atomistik veya içsel karakterde kabul edilmektedir. Özneler arası nitelik, vatandaşların sosyal bir yapı olarak ulusal onurlarıyla ilgilenmelerine işaret ederken atomistik veya içsel nitelik, diğer ulus-devletlerin onursal öğelerinden farklı olan bir onur anlayışını oluşturmaktadır.⁵⁵

⁵¹ Catarina Kinnvall, "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity and the Search for Ontological Security", *Political Psychology*, 25:5, 2004, s. 746-747.

⁵² Richard Ned Lebow, "Constructive Realism", *International Studies Review*, 6:2, 2004, s. 347.

⁵³ Richard Ned Lebow, "Fear, Interest and Honour: Outlines of a Theory of International Relations", *International Affairs*, 82:3, 2006, s. 432.

⁵⁴ Alexander Wendt, "Collective Identity Formation and the International State", *The American Political Science Review*, 88:2, 1994, s. 385.

⁵⁵ Brent Steele, "Ideals that were Really Never in our Possession: Torture, Honor and US Identity", *International Relations*, 22:2, 2008, s. 245.

Brent Steele'ye göre, bireysel kimlik ile içsel onur arasında yoğun bir içsel disiplin mekanizması bulunmaktadır. Steele, failerin günlük yaşamda sorunlarla başa çıkmak veya kimliklerine yönelik dış tehditlere karşı ontolojik güvenliklerini sağlamak için rutinler oluşturduklarını ifade etmektedir. Fakat rutinlerin iki yönlü özelliği nedeniyle failin yaşamında hayati bir rol oynadığı belirtilmektedir. Rutinlere ilişkin söz konusu iki hayati özellik şu şekilde açıklanmıştır: Rutinler bir yönüyle faili bireysel kimliğine yönelik dışsal tehditlerden korurken diğer yönüyle benliğe etki eden geçmiş ve güncel eylemlerin kötü sonuçlarının farkına varılması bakımından engelleyici rol oynamaktadır. Bu yönüyle Steele, rutinlerin benliği disipline edici ve cezalandırıcı karakteristiğinden bahsetmekte ve onun alternatif eylem güzergahları belirleme noktasında bir engel olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede Steele, rutinlerin içsel onur gibi ikili doğaya sahip olduğunu; bir yönüyle refleksif özelliği itibarıyla yeni gelişmeler ışığında yeniden inşa edilebilirliğini diğer yönüyle de disipline edici özelliği nedeniyle kısıtlayıcılığını dile getirmektedir.⁵⁶

Steele bir başka çalışmasında, devletlerin uluslararası politikada yalnızca hayatta kalmayı mı çalıştıklarını yoksa bundan daha fazlasını mı arzuladıklarını sorgulamaktadır. Yazar, 11 Eylül sürecinde kaleme aldığı eserinde, ABD'nin herhangi bir politikasının, ABD'nin ve onun ulusunun fiziksel güvenliğinin sağlanması söylemi altında her tür eyleminin meşrulaştırılabildiğini ileri sürmektedir. Öyle ki, işkence veya diğer türlerdeki mahkûm işkenceleri ya da somut bir tehdit olmaksızın egemen bağımsız bir devletin topraklarının işgal edilmesi, ABD'nin varoluşsal tehditlerden korunması için gerekli eylemler olarak kabul edilmiştir. Steele, bu tür politikaların ağır maliyetleri olsa dahi açıkça ifade edilmediğini ve bununla birlikte etkili olmaktan oldukça uzak "*karşıt-anlatılara*" neden olduğunu ifade etmektedir. Steele'ye göre, ABD'nin fiziksel güvenliğini ve çıkarlarını korumak adına sürdürdüğü bu politikalar, onun uluslararası arenadaki ahlaki değerleri sürdürme misyonuna zarar vermektedir. Steele, ABD'nin bir ulus devlet olarak kim olduğu, ne yaptığı veya yapacağı hususunda ele alacağı refleksif bir sorgulamanın ardından, fiziksel ve

⁵⁶ Age, s. 246-246.

sosyal güvenliğinin garanti altına alınacağı bir meta-anlatı oluşturarak öz-kimlik güvenliğini sağlayabileceğini ileri sürmektedir.⁵⁷

Ontolojik güvenlik literatürüne kimlik ve öteki ilişkisi bağlamında önemli katkılarda bulunan Catarina Kinnvall, küreselleşmenin “biz”in kim olduğu ve nereden geldiğine ilişkin tanımlamalar noktasında faile bir tür meydan okumada bulunduğunu ve bu meydan okumanın 11 Eylül 2001 terör saldırılarıyla birlikte ivme kazandığını ileri sürmektedir. Söz konusu tarihin ardından güvensizlik hissinin arttığını ifade eden Kinnvall’a göre, “kolektif kimlikler”, güven hissi sağlayıcıları olarak rol oynamaktadır. Liderler veya önemli figürler, insanları bir arada tutmak için basit nedenler aramaktadırlar. Milliyetçilik ve din gibi kimlik-belirleyicileri, Kinnvall tarafından daha çekici nedenler olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni milliyetçiliğin ve dinin, ihtiyaç duyulduğu takdirde kimlik inşa edici diğer unsurlara oranla cevaplar üretmeye daha elverişli olduğu görüşüdür. Bir başka deyişle, milliyetçilik ve din gibi kimlik-belirleyici unsurların güvenli, istikrarlı ve basit cevapları barındıran bir çerçeve çizme yeteneği, bu unsurların güçlü hikayeler, inanışlar ve anlatılar üretmesine katkıda bulunmaktadır.⁵⁸

Kinnvall küreselleşmenin artan belirsizlik iklimi içinde milliyetçiliği de arttırdığını ifade etmekte; Hindistan’da yükselen Sih ve Hindu çatışmalarını buna bir örnek olarak göstermektedir.⁵⁹ Öte yandan bir başka çalışmada Avrupa’yı ele alan Kinnvall, 21.yüzyılda ekonomik kriz, göçmen sorunu, Brexit gibi krizlerin, korkuya dayalı lider söylemleriyle birleşmesiyle birlikte bireylerde kaygıyı arttırdığını ve yabancı düşmanlığının da aynı ölçüde artmasıyla sonuçlandığını ifade etmektedir. Bu çerçevede Kinnvall, aşırı sağın popülist siyasetinin geliştirdiği anlatı ve söylemler ile toplumsal düzeyde yükselen kaygı, korku ve belirsizlik arasında doğrudan bir ilişki olduğunu iddia etmektedir.⁶⁰

⁵⁷ Brent Steele, *Ontological Security in International Relations: Self Identity and IR State*, Routledge, New York, 2008, s. 1-2.

⁵⁸ Catarina Kinnvall, “Globalization” a.g.e., s. 741-742.

⁵⁹ Kinnvall, “Nationalism, Religion and the Search for Chosen Traumas”, *Ethnicities*, 2002, 2:1, 2002, s. 79

⁶⁰ Catarina Kinnvall, “Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries: The Emotional Appeal of Populism”, *Humanity & Society*, 42:4, 2018, s. 523.

Jennifer Mitzen 2004 yılında Avrupa Birliği'nin (AB) Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası oluşturmasının, birliğin “medenileştirici gücüne” (*civilizing power*) olumsuz etkide bulunup bulunmayacağını incelediği raporunda ABD öz-anlatısından yola çıkarak karşılaştırmalı bir bakış açısı sunmaktadır. Mitzen, ABD'nin öz-anlatısının AB'ne benzer biçimde medenileştirici güç unsurunu kapsadığını fakat bununla birlikte ABD'nin askerî gücünün ahlaki kimliği ve misyonuyla doğrudan ilişki içinde olduğunu vurgulamaktadır. Mitzen, ABD ve AB'nin benzer evrensel kapitalist ve demokratik değerlere sahip olmaları ve medenileştirici misyon üstlenmeleri gibi benzerlikleri taşıması nedeniyle AB'nin askerî kabiliyetlerini geliştirilmesi sonucunda ABD'ye benzer öz-benlik algılamalarına sahip olup olmayacağını sorgulamaktadır. Mitzen'e göre, eğer iki aktör arasındaki tek fark askerî kabiliyetleri ise öz-benliğin algılanışı ile ötekilerin bunu nasıl gördüğüne ilişkin AB medenileştirici gücü ile ilgili bir kopukluğun yaşanabileceğinden bahsedilebilir. Fakat Mitzen, iki aktör arasındaki farkın askerî kabiliyetlerinin ötesinde, bağlandığı rutinlerle ilişkili olduğunu ifade etmektedir.⁶¹

Jennifer Mitzen AB'nin güvenlik kimliğini birincil stratejik ortaklarla çok taraflı rutinler yoluyla oluşturduğunu; bu bağlamda askerî kabiliyete sahip AB'nin, Büyük Güç Avrupası haline gelmeyeceğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte kimliklerin oldukça değişken/kaygan bir yapıya sahip olması ve maddi güçlerin de kimlikleri değiştirici güce sahip olması gibi nedenlerden dolayı askerî kabiliyetlerin kimlik tehdidi oluşturabileceği önermesi Mitzen tarafından eleştirilmektedir. Mitzen'e göre, kimlik bu önermenin aksine oldukça “yapışkan” bir karaktere sahiptir. Kimliğin değişimi, belirli “ötekilerle” ve aktörlerle geliştirilen rutinlere bağlanılmasından dolayı oldukça zordur. Mitzen, bu analizini devlet düzeyine taşıyarak devletler gibi kurumsal aktörlerin de kimliğin değişkenliğini güçleştirilen rutinlere bağlandığını veya bunlara yatırım yaptığını ifade etmektedir. Bir başka deyişle Mitzen, aktörlerin “*eylemlilik duyularına, seçim yapma ve seçimlerinin sonuçlarını yönlendirme yeteneklerine*” önem verdiklerini ileri sürmektedir. Söz konusu yetenek ise aktörlerin tercih ve çıkarlarına

⁶¹ Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics and Implications for the Study of European Security”, CIDEL Workshop, 22-23 October 2004, Oslo, s. 1-2.

ilişkin bilgisine dayandırılmaktadır. Bu görüşler çerçevesinde Mitzen'e göre, aktörler istikrarlı kimliklere ihtiyaç duymaktadır.⁶²

Öte yandan Jennifer Mitzen, verili bir sosyal çevrede aktörlerin belirlenmiş "ötekilerle" geliştirdiği ilişkiler aracılığıyla kimliklerini sağlamlaştırabildiklerini ve "fail" olmayı öğrenebildiklerini iddia etmektedir. İstikrarlı rutinler yoluyla failer kim olduklarının bilgisine ulaşır; nasıl hareket edebileceklerini öğrenirler. Bu çerçevede faillik için gerekli olan kimlikler, bir yandan da kimliğin sabitleyicisi işlevini görmekte ve aktörlerin rutinelere bağlanmasına neden olmaktadır. Neticede Mitzen, AB'nin askerî kabiliyet ediniminin, onun medenileştirici gücüne zarar vermeyeceğini sabit kimlik anlatısı üzerinden dile getirmektedir. Mitzen'e göre medenileştirici güç kimliğe üye devletler tarafından rutinelere bağlanmıştır ve söz konusu devletler bu rutinleri sürdürme eğilimindedirler. Bu bağlamda burada bir yetenek değil alışkanlık söz konusudur ve bu alışkanlık sayesinde kimlikler sabitlenmekte ve dolayısıyla medenileştirici güç kimliği de alışkanlıkların sağladığı rutinler aracılığıyla sağlanmaktadır.⁶³

Jennifer Mitzen'in ontolojik güvenlik literatürüne yaptığı önemli bir diğer katkı ise Realist Paradigmanın önemli bir kavramı olan "güvenlik ikilemini", ontolojik güvenlik perspektifinde değerlendirmesidir. Realist Teori, güvenlik ikileminin çekirdek problemini, "belirsizlik" olarak tanımlamaktadır. Teori, devletlerin birbirlerinin bugünkü ve gelecekteki niyetlerini kesin bir şekilde bilemeyecekleri için tehdit olarak algıladıkları ötekilere karşı güvenlik önlemleri alacaklarını ve bu durumun ise savaşa neden olabileceğini ileri sürmektedir. Mitzen, Realist Paradigmanın devletlerin güvenliklerini sağlama niyetlerini öteki devletlere doğru şekilde aktaramaması nedeniyle güvenlik ikileminin doğduğu argümanına karşı çıkarak; devletlerin güvenlik ikileminde iyi niyetli şekilde güvenliklerini sağlama çabası içinde olmadıklarını ve bununla birlikte ikilemden kaçınmak için çözüm önerileri ile fırsatları kaçırmaya eğiliminde olduklarını iddia etmektedir. Bu görüş çerçevesinde Mitzen, diğer failer gibi devletlerin de ontolojik güvenliklerini sağlamak için oluşturdukları rutinelere bağlı kaldıklarını ve hatta fiziksel güvenliklerini tehdit ediyor

⁶² Age, s. 1-2.

⁶³ Age, s. 1-2.

olsalar bile bu rutinleri sürdürerek herhangi bir çıkış yoluna karşı kayıtsız kalabileceklerini ifade etmektedir.⁶⁴

Jennifer Mitzen, realistlerin tekrarlanan etkileşimlerin güvenlik arayıcıları arasındaki çatışmayı arttırdığı argümanını kabul etmekle birlikte bu argümanın çatışmaların kimliksel boyutunu inceleme noktasında eksik kaldığını ileri sürmektedir. Mitzen'e göre, güvenlik ikilemine devletler arası etkileşimin ürettiği kimlikler ve devletlerin buna bağlılığı neden olmaktadır. Bu görüşe göre, devletlerin çatışmalara bağlanmaları, kimliklerinin sürdürülmesi için oluşturulan ve tekrarlan rutinlerle ilgilidir. Zira kimliklerin devamlılığı bizzat rutinlerin devamlılığıyla mümkündür.⁶⁵

Ortaya konulan çalışmalar ışığında ontolojik güvenliğin temelini oluşturan kavramların, birbiriyle ilintili olması dolayısıyla birbirlerinden bağımsız okunamayacağını söylemek mümkündür. Nitekim ikinci bölümün altında incelenen kavramlar, zincirler halinde birbirine bağlanmakta ve bu şekilde anlam kazanmaktadır. Öte yandan ontolojik güvenlik literatürü güncel çalışmalar aracılığıyla pek çok yeni kavramı özümsemekte ve kendisini inşa etmeye devam etmektedir.

Ontolojik güvenlik çalışmalarının çekirdek kavramlarından biri olan oto-biyografik anlatının ve onun diğer kavramlarla olan ilişkisinin incelendiği bu alt başlık; rutinleri, analiz düzeyleri (birey, toplum, devlet, sistem) fark etmeksizin failerin içinde buldukları sosyal yapı içerisinde kendi varlıklarını kavradıkları ve kurdukları ilişkiler sayesinde öz-anlatılarını oluşturdukları önemli bir koza olarak değerlendirilmektedir. Tekrarlanan rutinler aracılığıyla fail bu kozanın içinde benliğini güvenli bir şekilde sürdürmekte iken rutinlerin herhangi bir meydan okumaya karşı karşıya kalması kaygının yükselmesine ve dolayısıyla failin ontolojik güvensizlik hissetmesine neden olmaktadır.

Failin bireysel-kimliğini oluşturması veya rutinlere bağlanması noktasında ontolojik güvenlik literatürü, uluslararası ilişkiler alanına özgün bir perspektif kazandırmaktadır. Nitekim öteki tanımlamalarının oluşmasına,

⁶⁴ Jennifer Mitzen, "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma" *European Journal of International Relations*, 12:3, 2006, s. 53-354.

⁶⁵ *Age*, s. 354.

psiko-sosyal perspektifle yaklaşan ontolojik güvenlik çalışmaları, 21.yüzyılın güncel pek çok sorununa benlik algısından yola çıkarak cevap geliştirme yoluna gitmektedir. Öte yandan rutinlere bağlanma noktasında faillerin niyetlerinin alışılan durumun sürdürülmesi yönünde olacağı argümanı, çağdaş uluslararası ilişkilerde tehlikeli çatışmaların -asında rutinlerin- neden sürdürüldüğünün anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Sonuç

Kimlik kavramı uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde 20. yüzyıl sonları itibariyle önemli çalışma konularından birini oluştursa da ilgili kavram klasik uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde belirli sınırlar çerçevesinde yer edinmiştir. Bu makalede de değinildiği üzere klasik kimlik çalışmaları çeşitli bakış açılarıyla şekillenmiş ve bugün uluslararası ilişkiler yazınında farklı disiplinlerden beslenerek üzerinde daha çok çalışılan ve derinleşilen bir kavram olagelmıştır. Bu çalışmada kimlik kavramını “benlik güvenliği” ekseninde yön veren güncel ve popüler bir çalışma alanı haline gelen Ontolojik Güvenlik Teorisi ele alınmıştır ve onun klasik kimlik çalışmaları içerisindeki yeri sorgulanmıştır.

Temelde “istikrarlı ve sürekli bir benliğin güvenliği” şeklinde tanımlanan ontolojik güvenlik, psikoloji literatüründe birey, sosyoloji literatüründe toplum ve uluslararası ilişkiler literatüründe tüm analiz düzeylerinde incelenmekle birlikte genellikle devlet düzeyinde ele alınmıştır. Ontolojik güvenliğin benlik güvenliği etrafında kurgulanmasında yardımcı olan çeşitli kavramlar, aslında benliğin bir çok etmeni içinde barındıran, çeşitli parçalar halinde saçılabilen fakat buna karşın hepsini bir arada tutabilen bütüncül bir varlık olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan rutinler, otobiyografik anlatı, kaygı/korku, kimlik, temel güven hissi, travma, hafıza gibi kavramlar benliğin ve onun güvenliğinin korunması ve anlaşılması için elzem kavramlar olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bu haliyle ontolojik güvenliği klasik kimlik yaklaşımlarından ayıran en önemli unsurlardan birinin failin benliğine bütüncül bir perspektifle bakmasıdır. Benlik güvenliği, yalnızca kimlik güvenliğini ele almamakta; kimlik güvenliğini failin canlılığı, bütünlüğü ve sürekliliği için ayrılmaz parçalardan biri olarak kabul etmektedir.

Ontolojik güvenliğin sağlanması ve sürdürülmesinde önem ihtiva eden “temel güven hissi”, sosyolog Anthony Giddens tarafından bebeklik

döneminde bebek ve bakıcısı arasında süregelen “rutinler” aracılığıyla kazanılan ve bireyin bütün bir yaşamında etkili olacak olan bir duyguya işaret etmektedir. Giddens rutinlerin ontolojik güvenliğin kazanılması ve sürdürülemedeki sağlayıcılar olduğunu ve bireylerin öz-kimliklerini rutinler aracılığıyla oluşturarak kendilerini ontolojik olarak güvende hissettiklerini ifade etmektedir.

Rutinlerin ontolojik güvenlik içerisindeki önemi, ontolojik güvenlik çalışmalarında yer edinmiş bir diğer kavram olan kaygıyla yakından ilgilidir. Kaygı ve korku duygularına ilişkin ayırım, ontolojik güvenlik çalışmalarında çoğu akademisyen tarafından sorgulanmış ve irdelenmiştir. Kaygı ve korku kavramlarının bir referans nesnesine bağlanmalarına yönelik farklılık göstermeleri kavramlar üzerinde çalışan akademisyenler tarafından ortak bir görüşe varmaları ile neticelenmiştir. Nitekim korku, kaynağı itibariyle bir referans nesnesine bağlanırken kaygının herhangi bir referans nesnesine dayandırılmaması; kaynağını “hiçlikten” alıyor olması bu iki duyguyu/kavramı birbirinden ayırtmaktadır. Bu çerçevede ontolojik güvenlikte rutinler, eylemleri tekrarlanan davranışlara dönüştürmesi ve belirsizliği ortadan kaldırması nedeniyle “ontolojik güvenlik sağlayıcıları” olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede bebek ve bakıcı arasında kurulan ve rutinlerin tekrarlanması yoluyla kazanılan “temel güven hissi”, Giddens tarafından “koruyucu koza” metaforu ile ifade edilmektedir. Bu koza, hayatının ilk günlerinde olan bir varlık olan bebeğin öz-kimliğini oluşturmasının yanı sıra çevresi ile anlamlı bir ilişki kurmasını ve rutinlerini sürdürmesini de sağlamaktadır.

Bireysel kimlik oluşumu teorisinin bir diğer önemli sac ayağını oluşturmaktadır. En basit haliyle “benlik kimliği” olarak tanımlanan bireysel kimlik, kişinin “kendilik bilincine sahip olması” şeklinde ifade edilmektedir. Giddens, bireysel kimliğin sabit ve verili eylemler dizisi olmaktan ziyade refleksif/ z-dönüşümsel karakteristiğe sahip olduğunu, dolayısıyla değişen çevresel koşullara uyumlu olarak dönüşebilirliğine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda Giddens, bireysel kimliğin refleksif bir şekilde eyleme dökülmüş rutinlerin oluşturulması ve sürdürülmesi anlamında geldiğini ifade etmektedir. Refleksif karakter, bireysel kimliğin sabit kalmasını engelleyen ana etmenlerden biridir. Zira birey, eylemlerini zamansal ve mekânsal koşullar ışığında sorgulamakta ve kimi zaman değişen koşul uyumlu hale getirebilmek için öz-anlatısını/öz-imağını yeniden inşa

etme yoluna gitmektedir. Ontolojik güvenlik yazınında Giddens'in birey düzeyindeki bu bakış açısı, devlet düzeyine taşınarak devletlerin öz-anlatılarını konjonktürel getiriler çerçevesinde yeniden inşa etme kabiliyetleri üzerinde durulmuştur. Benzer bir anlatının Sosyal İnşacı Teorinin kimlik anlayışında var olduğunu görmek mümkündür. Zira İnşacı Teori de uluslararası sitemin yapısına bağlı olarak rol kimliklerinin yeniden şekillendiğini ileri sürmektedir.

Ontolojik güvenlikte Jennifer Mitzen ile birlikte hayat bulan, devletlerin güvenlik ikilemine ihtiyaç duyduğu ve bu bağlamda tehlikeli rutinlere bağlandığı görüşü; devletlerin güvenlik ikileminde iken iyi niyetli davranarak kendi güvenlik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik davrandıklarını ileri süren realist paradigmaya karşı durmaktadır. Zira Mitzen görüşünü, güvenlik ikilemi süresinde iyi niyetli olmayan failerin, sorunlara getirilecek çözüm önerilerini ve doğabilecek fırsatları kaçıracakları argümanı üzerine inşa etmektedir. Mitzen'e göre failerin bu eğilimi, onların ontolojik güvenlik ihtiyaçları ile doğrudan ilişkilidir. Rutinleri aracılığıyla belirsizlikten ve dolayısıyla da kaygıdan kurtulma imkânı bulan failer; bu rutinlere, fiziksel güvenliklerini tehdit ediyor olsa dahi ontolojik güvenliklerini sürdürülebilmek adına bağlanmaktadır. Özetle, devletler de güvenlik ikilemi süreçlerinde "zorunlu" ve "kötü" bir gereklilik olarak değil; ontolojik bir ihtiyaç olarak güvenlik ikilemine bağlılıklarını sürdürmektedirler.

Öte yandan Jennifer Mitzen, realist paradigmanın ortaya koyduğu, güvenlik arayıcılarının etkileşimlerinin çatışmayı arttırdığı yönündeki görüşü bir noktaya kadar kabul etse de bunun eksik bir görüş olduğunu ileri sürmektedir. Mitzen'e göre realist paradigma, güvenlik ikilemi süreçlerinde devletler arasındaki etkileşimin kimlikler ile ilişkisini açıklayamamaktadır. Mitzen, devletler arasındaki etkileşimin bir noktada kimlikler ve rutinleri yeniden ürettiğine; devletlerin bu kimliklikleri sürdürülebilmek adına güvenlik ikilemine bağlanma eğilimi gösterebildiklerini ileri sürmektedir. Bu anlamda güvenlik ikilemi, devletlerin oluşturdukları kimlikleri sürdürülebilmeleri için tehlikeli rutinlere hatta çatışmalara bağlanmaları ile ilgilidir. Mitzen'in güvenlik ikilemi katkısı ile Wendt'in anarşi ile rol kimlikleri arasındaki sentezi arasında birbirine zıt görüşler bulunmaktadır. Güvenlik ikilemini failin benlik sürekliliği için sürdürme ihtiyacı duyduğu bir rutin olarak algılanmakta iken Wendt Hobbes'çu, Locke'çu ve Kant'çı anarşi yaklaşımlarının hasımlıktan rekabete ve neticede

dost rolüne dönüşümünün mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Wendt'te anarşinin ötesinde kimlik; ontolojik güvenlikte ise kimliğin ötesinde benlik çatışma çözümüne yönelik geliştirilen bakış açıları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Summary

This article has examined the core concepts and debates in the ontological security literature. In the article, first of all, the importance of ontological security studies in social psychology is revealed. The studies carried out at the individual level and the philosophical explanations about existence have been evaluated within this framework. Then, the ontological security perspective of the social explanations made at the society level was examined and the adaptation process of the studies to the International Relations Discipline was discussed.

Based on the definitions of Laing and Giddens, contemporary international relations scholars, who brought a new breath to the widening and deepening security approach by carrying ontological security from the individual level to the state level, examined how states create their ontological security with identity and self-definition. According to Jennifer Mitzen, ontological security refers to the security of the self, not the body, at the level of the individual. In cases where physical security is provided, the ontological security of the individual must also be ensured in order to fully talk about the security of the individual. Otherwise, it is not possible to say that the individual is completely safe. The need for clarity is mentioned as a prerequisite for feeling safe. The urge to predict and plan for the future is essential for maintaining ontological security.

Jennifer Mitzen's studies on the security dilemma are very important for this thesis. Mitzen questions the judgment that states act in good faith while seeking security. According to Mitzen, states do not want to get out of their current security dilemmas due to the ontological search for security and they continue to compete for power. Considering this view within the framework of the conflict between Israel and Palestine, according to Mitzen, the two states in question do not put an end to the conflict between them in order to maintain their ontological security, but if necessary, they risk their

physical security. Mitzen explains this action of states with their tendency to maintain their routines despite creating risks.

While Bahar Rumelili emphasizes the necessity of separating ontological security from other identity studies, she presents a definition of ontological security as the security/protection of the inner being/self. Criticizing Giddens's purely negative definition of anxiety regarding the concept of anxiety, which is one of the important concepts of ontological security, she argues that neurotic anxiety should be separated from normal anxiety and states that anxiety offers individuals-states freedom of choice.

Brent Steele, on the other hand, by emphasizing the self-identity and self-needs of the states; states that states form their self-identities through autobiographical narratives. He argues that states create their actions in this way and actions become routinized over time. Routines are essential for states to protect and maintain their core identities. Sudden and unexpected disruption and interruption of routines in critical situations result in increased anxiety and ontological insecurity in the eyes of states.

Çatışma Beyanı:

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Kaynakça

Basılı Eserler

- BOOTH Ken (1991). "Security and Emancipation", *Review of International Studies*, 17:4, 313-326.
- BOOTH Ken (2012). *Dünya Güvenliği Kuramı*, (çev. Çağdaş Üngör), Küre Yayınları, İstanbul.
- BUZAN Barry (2015). *İnsanlar, Devletler ve Korku*. (çev. ed.), Emre Çıta, Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul.
- DERRIDA Jacques (2011). *Öteki Hedef: Başka Baş*, (çev.), Melih Başaran, Bağlam Yayınları, İstanbul.

- DERRIDA Jacques (2004). *Teoriden Sonra Hayat*, Agora, İstanbul.
- ERTEM Helin Sarı ve DÜZGÜN Aslı Nur (2021). "Uluslararası İlişkiler Disiplininde Ontolojik Güvenlik Teorisi: Kavram ve Literatür Odaklı Bir İnceleme", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 17:37, 39-83.
- GIDDENS Anthony (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik*, (çev.), Ümit Tatlıcan, Say, İstanbul.
- GIDDENS Anthony (1998). *Modernliğin Sonuçları*, (çev.), Ersin Kuşdil, Ayrintı Yayınları, İstanbul.
- HEIDEGGER Martin (2001). *Being and Time*, (çev.), John Macquarrie ve Edward Robinson, Blackwell, Oxford.
- HEIDEGGER Martin (2008). *Varlık ve Zaman*, (çev.), Kaan H. Ökten, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- HOFFMANN Stanley (1997/1998). "More Perfect Union: Nation and Nationalism in America". *Harvard International Review*, 20:1, 72-75.
- HOGG Micheal A. ve VAUGHAN, Graham M. (2011). *Sosyal Psikoloji*, (çev.), İbrahim Yıldız ve Aydın Gelmez, Ütopya, Ankara.
- KIERKEGAARD Soren (2003). *Kayıp Kavramı*, (çev.), Türker Armaner, Türkiye İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- KINNVALL Catharina (2004). "Globalization and Religious Nationalism: Self, Identity, and the Search for Ontological Security". *Political Psychology*, 25:5 741-767.
- KINNVALL Catharina (2018). "Ontological Insecurities and Postcolonial Imaginaries: The Emotional Appeal of Populism". *Humanity & Society*, 42:4,523-543.
- KINNVALL Catharina ve MITZEN Jennifer (2020). "Anxiety, Fear, and Ontological Security in World Politics: Thinking with and Beyond Giddens", *International Theory*, 12:2, 240-256.
- KINNVALL Catharina. (2002). "Nationalism, Religion and the Search for Chosen Traumas". *Ethnicities*. 2002, Vol.2, No.1 (2002),79-106
- LAING R. D. (1960). *The Divided Self: An Existential Study in Sanity and Madness*, Penguin Books, London.
- LEBOW Richard Ned (2004). "Constructive Realism", *International Studies Review*, Vol.6 No.2 (2004), 346 -348.
- LEBOW Richard Ned (2006). "Fear, Interest and Honour: Outlines of a Theory of International Relations". *International Affairs*. Vol.82 No. 3 (2006), 431-448.
- MASLOW Abraham H. (1943). "A Theory of Human Motivation", *Psychological Review*. Vol. 50, No.4 (1943): 370-396.
- MAY Rollo (1950). *Meaning of Anxiety*. The Ronal Press Company, USA.
- MITZEN Jennifer (2006). "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma", *European Journal of International Relations*, 12:3, 341-370.
- MITZEN Jennifer (2004). "Ontological Security in World Politics and Implications for the Study of European Security". *CIDEL Workshop*, Oslo, 22-23 October 2004, 1-52.
- RUMELİLİ Bahar ve ADISÖNMEZ Umut Can (2020). "Uluslararası İlişkilerde Kimlik-Güvenlik İlişisine Dair Yeni Bir Paradigma: Ontolojik Güvenlik Teorisi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17:66, 23-39.
- RUMELİLİ Bahar (2015). "Ontological (in) Security and Peace Anxieties", (ed.) Bahar Rumelili, *Conflict Resolution and Ontological Security*, Routledge, New York, 10-29.

- RUMELİLİ Bahar (2015). "Identity and Desecuritisation: the Pitfalls of Conflating Ontological and Physical Security". *Journal of International Relations and Development*. Vol.18, No.1 (2015), 52-74.
- RUMELİLİ Bahar (2014). "Kimlik", (ed.) Şaban Karakaş ve Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Küre Yayınları, İstanbul.
- STEELE, Brent J. (2008). "Ideals that were Really Never in our Possession: Torture, Honor and US Identity" *International Relations*, 22:2, 243-261.
- STEELE, Brent J. (2005). "Ontological Security and the Power of Self-Identity: British Neutrality and the American Civil War", *Review of International Studies*. 31:3, 519-540.
- STEELE, Brent J. (2008). *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, Routledge, New York.
- WENDT Alexander (1994). "Collective Identity Formation and the International State", *The American Political Science Review*, 88:2, 384-396.
- WENDT Alexander (1999). *Social Theory of International Politics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- WINNICOTT Donald (1965). *The Maturation Processes and the Facilitating Environment: Studies in the Theory of Emotional Development*, London: The Hogarth Press, London.
- WOLFERS Arnold (1952). "National Security as an Ambiguous Symbol", *Political Science Quarterly*. 67:4, 481-502.